Kilka uwag w sprawie powszechnego szczepienia ospy za pomocą krowianki.

Napisał

Dr. Ferdynand Obtułowicz,
c. k. lekarz powiatowy w Buczaczu.

Dobrodziejstwa wyświadczone ludzkości przez Jennera, twórcę metody szczepienia ochronnego ospy za pomocą krowianki, są tak powszechnie znane i tak wszechstronnie uzasadnione przez obfity materyjał statystyczny, naukowo wyzyskany, że szkoda więcéj słów tracić, aby przełamać zawzięty upór przeciwników szczepienia ospy. Ograniczę się zatém tylko do przytoczenia tego faktu, iż nawet nihiliści pod względem lekarskim, którzy pod nazwą homeopatyi swój nihilizm zręcznie ukrywają, uznają profilaktyczną wartość krowianki, którą jednak niestety tylko w proszku wewnętrznie podają, łudząc siebie i swych adeptów urojonemi, a wrzekomo nader zbawiennemi skutkami, jakie z tego rodzaju przyswojenia ustrojowi ludzkiemi krowianki wyniknąć mają. Nadto podaję jako spostrzeżenie zaczerpnięte z mego własnego doświadczenia, że w r. 1882 podczas panowania epidemii ospy w Buczaczu wraz z Nagorzanką, która właściwie przedmieście tylko Buczacza stanowi, z powodu ospy 130 dzieci umarło, a z poważnéj téj liczby przypadającéj na 12000 ludności, było aż 126 nieszczepionych, a 4ro tylko szczepionych. Niestosunek to aż nadto wymowny i aż nadto sam przez się sławiący dobroczynne skutki szczepienia ochronnego ospy.

Aby jednak w zupełności już wytrącić broń z ręki przeciwników szczepienia, a nadto lud nasz jeszcze bardziéj zachęcić do ochoczego korzystania z wielkiego dobrodziejstwa bezpłatnego szczepienia ospy, powinna władza krajowa zaprowadzić powszechne szczepienie ospy za pomocą krowianki, a nie zmuszać lekarzy do szczepienia limfą humanizowaną tak, jak się to dotychczas dzieje, a w dalszém następstwie powinien rząd w sposób ustawodawczy zaprowadzić przymusowe szczepienie ospy.

Rzut oka na tabelę poniżéj przytoczoną, którą podaję podług zestawienia dokonanego przez Dra Rahtsa (*Arbeiten aus dem k. Gesundheitsamte*, T. 2, *Archiv f. Kinderheilkunde*, 1888), wykazuje nam cyframi w sposób bardzo przekonywający wielkie dobrodziejstwa przymusowego szczepienia ospy w Niemczech i w Anglii, w którychto krajach odsetka śmiertelności z powodu ospy jest nader niską. I tak w r. 1886 w stosunku do 100.000 mieszkańców przypada w Niemczech na śmiertelność z powodu ospy zaledwie cyfra 0·3—0·4, w Anglii 7·7, podczas gdy w Austryi cyfra ta potęguje się do 32·5, a w Węgrzech nawet do 242·8. W Galicyi umarło z powodu ospy w 7mioleciu od 1879 do 1885 34.177 osób, czyli średnio corocznie zdarzało się 4882 przypadków śmierci z powodu ospy, co czyni w stosunku do 100.000 mieszkańców 81·3. Cyfra to w porównaniu z cyfrą niemiecką 0·3—0·4, lub angielską 7·7, bardzo imponująca, a zarazem i zatrważająca. Celem zmniejszenia zatém śmiertelności z powodu ospy w naszym kraju konieczną jest rzeczą, aby zaprowadzoném zostało przymusowe szczepienie ospy, a dotyczy to szczególniéj naszych miast i miasteczek, gdzie nawpół inteligentna, a bardzo często przesądna i nierozumna ludność jużto przez niedbalstwo, jużto przez nierozsądną dumę usuwa się wszelkiemi sposobami od podawania dzieci szczepieniu ospy.

Szczepienie ospy odbywa się, jak wiadomo, za pomocą limfy lub miazgi ospowéj zebranéj z krost sztucznie na cielętach zaszczepionych, a dopóki bakteryjologija nie zbada dokładnie mikroorganizmów jedynie skutecznych w limfie lub miazdze ospowéj, dopóki nie nauczy nas nawet poza ustrojem zwierzęcym na płytkach żelatynowych sztucznie rozmnażać materyjał przydatny do następowego szczepienia ospy, dopóty musimy posługiwać się krowianką, którą sztucznie wytwarzają i hodują właściciele zakładów na ten cel przeznaczonych.

W roku 1886

Z powodu ospy rodzimėj umarło	w państwie niemieckiém	w 193 miastach państwa niemieckiego	49 miastach austryjackich	12 miastach węgierskich	15 miastach szwajcarskich	71 miastach belgijskich	28 miastach angielskich	U w a g a.
w stosunku do ogólnėj liczby mieszkańców	47,044.882	(7) 9,975.412	2,688.973	843.248	472.280	1,895.857	9,093.817	W Niemczech i w Anglii istnieje przymusowe szczepienie podczas gdy w Austryi w większéj części Szwajcaryi i w Belgii nie ma przymusu co do szczepienia.
Ogólna cyfra przypadków śmierci z powodu ospy	155	39	873	2047	103	368	70	
W stosunku do 100.000 mieszkańców umarło skutkiem ospy	0·3	0·4	32·5	242·8	21·8	19·4	7·7	

Posiadamy już obecnie zakłady krowiankowe dostarczające nam wybornéj krowianki, a zakłady te zaopatrzyćby mogły lekarzy szczepiących w dostateczną ilość rurek i dopomogłyby do zrealizowania myśli o powszechném szczepieniu za pomocą krowianki. Nadto w razie uchwalenia przez naszą reprezentacyję krajową odpowiedniéj dotacyi niezawodnie pomnożyłaby się ilość zakładów krowiankowych w kraju tak, żeby lekarze delegowani do szczepienia ospy nie potrzebowali się użalać na brak potrzebnego materyjału do szczepienia. Dzisiaj już zakład krowiankowy p. L. J. Kubickiego, weterynarza miejskiego we Lwowie, dostarcza na cele publicznego szczepienia przeszło 3000 rurek, za pomocą których szczepi się co najmniéj 20,000 do 30,000 dzieci, a zakład ten w razie powiększenia subwencyi lub zawarcia układu z Wys. Wydziałem krajowym z łatwością może zwiększyć swój zakres działania i wyprodukować albo całą ilość krowianki potrzebną na zaszczepienie 225.000 do 300.000 dzieci, albo téż łącznie z zakładem p. Freysingera w Lisku może dostarczyć odpowiedniego zapasu krowianki na cele szczepienia i rewakcynacyi (koło 300.000 porcyj razem).

W dalszym ciągu niniejszéj rozprawki podam szczegółowe cyfry i obliczenia kosztów do tego potrzebnych, a obecnie zastanowię się pokrótce nad ujemnemi stronami szczepienia limfą humanizowaną, popierając spostrzeżenia moje doświadczeniem własném opartém na 10-letniém urzędowaniu, które zgadza się w zupełności z spostrzeżeniami innych kolegów, doświadczonych na tém polu i zapatrujących się krytycznie na sprawę szczepienia.

Przedewszystkiém zaznaczyć mi wypada, że w obec coraz to bardziéj rozszerzającéj się choroby syfilitycznéj w naszym kraju lekarze delegowani do szczepienia niesłychanie muszą być ostrożni przy zbieraniu limfy humanizowanéj, albowiem kwestyi nie ulega, że wraz z limfą nieostrożnie zebraną zaszczepić można obok ospy i zarazę syfilityczną, a przypadki, w których w istocie takie złowrogie zaszczepienie nastąpiło, zdarzają się ciągle i zdarzać się będą dopóty, dopóki szczepienie za pomocą limfy humanizowanéj obowiązywać będzie w naszym kraju. W powiecie buczackim znane są lekarzom szczepiącym całe wsie, w których ani jednéj kostki limfą z dzieci tamtejszych napełnić nie można, gdyż niemal wszystkie rodziny w tych wioskach są kiłą dotknięte.

Powtóre znane mi są fakta, że dzieci, którym lekarz bezwzględnie z wszystkich krost pięknie wykształconych pozbierał znaczny zapas limfy, późniéj podczas panowania epidemii ospy ulegały, mimo szczepienia, ospie rodziméj. Być może, że dzieci te objawiały może w ogóle zanadto wielką wrażliwość na przyrzut ospowy, ale z drugiéj strony zaprzeczyć nie podobna, że przecież od ospy ochrania limfa z krost wessana i w ogólny obieg krążenia wprowadzona, co się uwidocznia przez gorączkę w okresie przysychania sztucznie wytworzonych krost ospowych. Jeżeli lekarz zbierający limfę, znęcony pięknem wejrzeniem dziecka i kwitnącym stanem jego zdrowia, skutkiem nadto braku innych dzieci odpowiednich do tego celu, otworzy wszystkie przegródki w krostach ospowych i pozbawi tym sposobem dziecko dostatecznego zapasu limfy, która potrzebną jest do zabezpieczenia ustroju od przyrzutu ospowego, to nie powinno nas potém dziwić, że dzieci tego rodzaju łatwiéj ulegają ospie rodziméj pomimo szczepienia, niż dzieci, z których limfy nie zbierano. Sam téż hołdując wynikom co dopiero przytoczonych spostrzeżeń nigdy dzieciom nie otwieram wszystkich krost ospowych, lecz zbieram tylko z 1 krosty limfę potrzebną w ilości co najwięcéj na 10 kostek, a z dzieci, u których tylko 1 krosta się wytworzyła po szczepieniu, zgoła nigdy limfy nie zbieram.

Tegoto zbierania limfy w wielu miejscowościach tak bardzo obawiają się matki, że podczas pierwszéj bytności lekarza wcale się nie zgłaszają do lokalu przeznaczonego na cele szczepienia, lecz umykają do robót polnych lub kryją się w ogrodach, a dopiero podczas drugiéj bytności lekarza zjawiają się do szczepienia, będąc już niejako zabezpieczonemi, że z ich dzieci limfy zbierać się nie będzie. To téż lekarz delegowany do przeprowadzenia szczepienia ospy, obdarzony zazwyczaj przez c. k. Starostwo tylko 4ma lub 5ma rurkami krowianki, dużo musi sobie zadać trudu, zanim krowiankę tę na zdrowych i dobrze odżywionych dzieciach rozmnoży, a częstokroć nie chcąc tracić czasu i wyrzucać pieniędzy na bezcelowe przejażdżki celem zbierania limfy, któréj nie znajdzie, z własnych funduszów zakupuje krowiankę i krowianką dokonywa szczepienia. Rewidowanie dzieci już szczepionych również z tego samego powodu odbywa się częstokroć z pewnym oporem, gdyż matki bojąc się, aby z ich ładnych dzieci limfy nie zbierano, nie chcą się zgłaszać do zapisania wyniku szczepienia lub téż zgłaszają się podczas 3éj lub dopiero 4éj bytności lekarza, gdy już krosty pozasychały i na cele zbierania są zupełnie nie-

przydatne. Skutkiem tych okoliczności musi lekarz sumienny po 3 i 4 razy jeździć do jednéj miejscowości, chcąc ściśle sprawę szczepienia przeprowadzić, a niejednokrotnie musi nawet upraszać władzę polityczną o asystencyję żandarmeryi, aby niesforne matki ściągnąć do lokalu, w którym odbywa się szczepienie, zwłaszcza, jeżeli naczelnik gminy nie ma na tyle energii i powagi, aby rozkazom jego podwładni mieszkańcy wioski ślepo byli posłuszni. Jak z tego zatém wynika, istnieje wśród ludu naszego zakorzeniony opór przeciw zbieraniu limfy z dzieci, a do wyjątków chyba zaliczyć należy matki, któreby chętném okiem spoglądały na czynność lekarza, mającą na celu wyzyskanie materyjału do dalszego szczepienia. Dzieje się to we wszystkich powiatach a koledzy zapytywani przezemnie w téj kwestyi na ostatnim Zjeździe lekarskim, kreślili wszędzie te same stosunki. W obec tego rodzaju usposobienia ludu wiejskiego łatwo sobie wyobrazić trudną rolę lekarza szczepiącego, który musi posiadać sporą dozę taktu, łagodności i stanowczości zarazem, aby rolę swą spełnił sumiennie i wymagania instrukcyi pogodził z uczuciami humanitarnemi, a zarazem uwzględnił poniekąd słuszny opór wzdrygającéj się matki przed rozdzieraniem krost ospowych pięknie wykształconych i zabieraniem dziecku szczepionemu limfy, która wniknąwszy w ustrój ma tém pewniéj dziecko zabezpieczyć od złośliwego przyrzutu ospy rodziméj. To téż jestem przekonany, że w razie zaprowadzenia powszechnego szczepienia ospy za pomocą krowianki i niezbierania już limfy z dzieci zaszczepionych, ludność wiejska będzie się garnęła do szczepienia z tém większą jeszcze ochotą i stawać będzie zaraz w pierwszym terminie naznaczonym do szczepienia, jakotéż w terminie rewizyjnym, albowiem powoli zniknie wśród matek lękliwych obawa, że będą zmuszone do poddawania dzieci zbieraniu limfy.

Uwzględniwszy zatém te okoliczności, powinna władza krajowa, która już i tak znaczne sumy rok rocznie wydaje na przeprowadzenie ochronnego szczepienia ospy, zwiększyć nieco pozycyję budżetową, przeznaczoną na cele szczepienia i tym sposobem przyczynić się za pomocą niezbyt wielkiéj sumy do zwiększenia jeszcze dobrodziejstwa, jakiém corocznie lud w kraju całym obdarza.

Przypatrzmy się bliżéj cyfrom odgrywającym tu główną rolę, a sprawa przedstawi się nam w sposób jasny, a zarazem najbardziéj przekonywający:

Rok rocznie Sejm nasz uchwala na cele szczepienia sumę 56.000 złr., a w roku bieżącym wstawił Wydział krajowy w budżet nawet sumę 56.900 złr. Suma ta wystarcza tak na koszta podróży delegowanych do przeprowadzenia szczepienia ochronnego ospy (przeszło 54.000 złr.), jak i na nagrody dla lekarzy, którzy odszczególnili się przez sumienne przeprowadzenie szczepienia i rewakcynacyi (630 złr.), jak wreszcie i na subwencyjonowanie zakładu krowiankowego, utrzymywanego przez p. L. J. Kubickiego, weterynarza miejskiego we Lwowie, który dostarcza lekarzom w istocie znakomitéj krowianki, bo krowianka ta przyjmuje się bardzo dobrze i prawie bez wyjątku wytwarza krosty piękne, pełne i łatwo przysychające.

W r. 1885 zaszczepiono 225.062 dzieci, a zrewakcynowano 73.811, czyli biorąc liczby okrągłe, przeprowadzono szczepienie na 300.000 osobach. Faktem jest, że słoiczek napełniony miazgą ospową, bardzo przydatną do szczepień zbiorowych, a kosztujący 4 złr. (z zakładu krowiankowego Haya w Wiedniu) wystarczał mi do zaszczepienia 100 dzieci, którym robiłem nacięcia w 2ch miejscach na ramieniu i należycie pocierałem kostką z wydatną kroplą téjże miazgi. Wyniki szczepienia dokonywanego taką miazgą były bardzo zadowalające, bo dzieci rewidowane bez wyjątku okazywały krosty pięknie wykształcone. Jeżeli zatém krowianka na 100 dzieci kosztuje 4 złr., to na 300.000 osób kosztować będzie 12.000 złr. Zakład Kubickiego dostarcza rurek dość grubych, tak że z jednéj można zaszczepić 10—15 dzieci. Na 100 dzieci potrzebaby średnio 7—8 fiolek czyli krowianka Kubickiego potrzebna do zaszczepienia 100 dzieci kosztowałaby około 7 złr. w. a. (Biorę tu cyfry, o ile można największe, aby uniknąć przesady i posądzenia o optymizm w obliczaniu kosztów). Zapewne cyfra co najmniéj 12.000 złr., to cyfra znaczna i zwiększająca niezwykle pozycyję w budżecie krajowym przeznaczonym na cele ochronnego szczepienia ospy, lecz wysokością téj cyfry wcale przerażać się nie potrzeba, gdyż da się ona jeszcze znakomicie uszczuplić.

Przedewszystkiém nie wypada zapominać, że przy układach o dostarczenie 300.000 porcyj krowianki cyfra kosztów zniża się niepospolicie i uniknę z pewnością przesady, jeżeli zaręczę, że każdy zakład krowiankowy nie za 12.000 złr., lecz za połowę téj sumy, t. j. za 6.000 złr., postara się o to, aby dostarczyć limfy lub miazgi ospowéj, wystarczającéj do zaszczepienia 300.000 osób. O ile w tym względzie przeprowadziłem korespondencyję z p. Kubickim, to już on w przy-

bliżeniu zgadza się na 3 złr. za limfę na 100 osób, czyli 9.000 złr. za 300.000, a niezawodnie zgodzi się jeszcze na obniżenie tèj sumy. Przyjąwszy zatém cyfrę 6.000 za potrzebną do zrealizowania omawianego planu i to wcale planu nie nowego, lecz często już omawianego tak w sprawozdaniach c. k. Rady zdrowia, jak i na posiedzeniach lekarskich, chociaż nieroztrząsanéj na podstawie cyfr, to spotykamy się z wydatkiem wcale nie tak znacznym, aby siły finansowe kraju sprostać mu nie mogły; a to tém bardziéj, że cyfra 6.000 złr. da się jeszcze uszczuplić przez zaoszczędzenie w wydatkach, które w razie zaprowadzenia powszechnego szczepienia za pomocą krowianki staną się zbytecznemi.

A mianowicie na pokrycie cyfry 6.000 złr. złożyć się mogą: 1) subwencyja udzielana obecnie zakładowi krowiankowemu p. Kubickiego oraz 2) nagrody za szczepienie, których lekarze szczepiący niezawodnie chętnie się zrzekną w razie zaprowadzenia szczepienia krowianką, włącznéj sumie 2.000 złr., a 3) odpadające zbyteczne podróże lekarzy szczepiących celem założenia krowianki, które co najmniéj wynoszą również 2.000 złr. W powiecie buczackim rok rocznie podróże te kosztują 37 złr. (ściśle 36 złr. 90 ct.), jeżeli zaś dla zaokrąglenia przyjmiemy na każdy powiat cyfrę tylko 30 złr., to w 74 powiatach po 30 złr. uczyni cyfrę 2.220 złr. W ten sposób zatém suma 6.000 złr. miałaby już pokrycie przez 4.000 złr., tak że cyfra budżetowa w razie powszechnego szczepienia krowianką byłaby zaledwie tylko o 2.000 złr. większą od cyfry zwykłéj przy utrzymaniu dotychczasowego szczepienia ospy. Gdybyśmy nadto nie chcieli tykać nagród za szczepienie ospy w kwocie 630 złr. i koszta produkcyi krowianki wynosiły nie 6.000 lecz 7.000 złr., to jeszcze wydatek koło 3600 złr. nie byłby tak znacznym, aby nie mogły mu sprostać siły finansowe kraju, a dobrodziejstwa wypływające z zaprowadzenia powszechnego szczepienia za pomocą krowianki są bez porównania większe, niż ten w ogólnym budżecie tak skromny wydatek. Nicby zresztą kraj nie stracił, gdyby w sejmie mniéj udzielono subwencyj na częstokroć bardzo nieproduktywne cele, a szczególniéj na rozwój mało obiecujących talentów artystycznych, a cała ludność niesłychanieby zyskała na udzieleniu jéj tego dobrodziejstwa, oraz niezawodnie odbiłoby się to nader korzystnie w smutnych rocznikach śmiertelności, a szczególniéj w dziale chorób zakaźnych, w których Galicyja niestety wraz z Bukowiną zawsze przoduje pomiędzy wszystkiemi krajami Cislitawii. Przez zaprowadzenie powszechnego szczepienia

krowianką w sposób przymusowy załatwionymby został wniosek c. k. krajowéj Rady zdrowia, stereotypowo powtarzany w sprawozdaniach téjże Rady, kreślonych przez prof. Dra Czyżewicza, a w kraju powstałyby niezawodnie nowe zakłady krowiankowe w myśl wniosku kol. Dra Serkowskiego, uchwalonego na posiedzeniu sekcyi dla medycyny publicznéj na ostatnim Zjeździe lekarzy i przyrodników polskich. Może kompetentniejsze jeszcze pióro którego z kolegów uzasadni wymowniéj sprawę przezemnie poruszoną, co do mnie uważałem za obowiązek przypomnienia jéj i roztrząśnięcia na podstawie cyfr tak jasno wyświecających ogromne korzyści z zaprowadzenia przymusowego i powszechnego szczepienia ochronnego ospy za pomocą krowianki.

Osobne odbicie z „Przeglądu Lekarskiego“ 1888. Nr. 45.

Kraków, 1888. — Drukarnia Uniwersytetu Jagiell. pod zarządem A. M. Kosterkiewicza.